

- 2 Oud en nieuw
Floor Vermeulen
- 3 Geschied/ongeschied voor montessorionderwijs?
Quincy Elvira
- 4 Wat gaat goed en wat kan beter in de opvoeding?
Hildi Glastra van Loon
- 6 'Opvoedingskramp' door verkeerd beeld van jongeren
Paul Op Heij
- 8 Tieners, een gebruiksaanwijzing
Paul Op Heij
- 9 Lekker opscheppen
Femke Cools
- 10 Verschillen in opvoeding veroorzaken de prestatiekloof
Patrick Sins
- 12 Montessorioopvoeding voor ouders
Bob Molier
- 14 Van 'help mij het zelf te doen' naar 'help mij zelf te leren'
Els Mattijssen en Ward van de Vijver
- 16 De Kwestie
Gabriël Enkelaar, Egbert de Jong, Margot Schreurs,
Maarten Stuifbergen
- 18 MOC actief met kindwerkdossier, vernieuwing visitatie,
examenreglement en 24-uursconferentie
Martine Lammerts
- 20 Het Kind-Werk-Dossier
Patty Petri en Maaike Verschuren
- 22 100 jaar montessori, 100 jaar NMV
Wilke Vos
- 23 Paul Op Heij stelt zich voor

Colofon

Van de redactie

Bob Molier

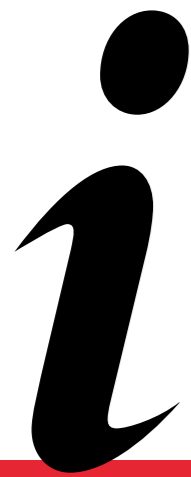
Hoofdredacteur Montessori Magazine

Opvoeding? Hmmm. Freek de Jonge was er kort over: 'Mijn vader nam een dag vrij om mij op te voeden. Een dinsdag.' Wim Sonneveld meesmuilde: 'Als je als vader zonder te veel narigheid je dochtertje hebt opgekweekt tot mens, dan mag je als vader wel even op die mijlpaal plaats nemen en een zucht van verlichting slaken. Want wat is een kind? Ik zeg: een kind, je staat er borg voor. Als het kind iets overkomt is het jouw schuld, altijd. Want als opvoeder falen we. Trouwens, wat is een opvoeder? Een opvoeder is een stakker die in het duister tast.'

Is het zo erg? Soms wel. Ouders die hun kind voor lang zeuren belonen met toch maar die reep. Of ouders die hun kinderen menen te overtuigen door nog harder tegen ze te schreeuwen. Dat kan anders. Erica Dirven geeft in ons magazine praktijkvoorbeelden hoe je heel jonge kinderen al zelfstandiger maakt en Manja Haze geeft opvoedcursussen voor ouders. Heel montessoriaans. Onze nieuwe redacteur Paul Op Heij (hij stelt zichzelf achterin het magazine voor) duikt vanuit de trein de literatuur in: hebben we wel een goed beeld van jongeren? En moeten we wel zoveel rekening houden met hersenontwikkeling, of is hersenontwikkeling het gevolg van hoe wij met onze jongeren omgaan?

Een ding staat voor mij vast: ik ben er nooit klaar mee om mijzelf op te voeden. En mijn kinderen helpen graag een handje.

Oud en nieuw

Floor Vermeulen

Het is mooi om te zien dat de NMV het afgelopen jaar de basis heeft gelegd voor een nieuwe opleiding. Nu kunnen de opleidingen en opleiders hiermee aan de slag. Inmiddels heeft het bestuur ook het nieuwe examenreglement in concept vastgesteld. Na advies door de betrokken secties wordt dit definitief en kan er mee gewerkt worden. Deze grote stap voorwaarts is heel belangrijk want een nieuwe opleiding met een oud examen gaat natuurlijk niet werken.

Daarmee ontwikkelen we ons als NMV verder. Ik wil hier echt (weer) een compliment geven aan ons Montessori Ontwikkelcentrum (MOC) en in het bijzonder aan Martine Lammerts, die het project van de nieuwe opleiding en het examenreglement vanuit het MOC heeft vormgegeven. Soms is zo'n proces best spannend omdat het nieuw is en dus onbekend. Maar onbekend hoeft niet te betekenen dat het niet beter is. Een stap naar voren durven zetten naar het nieuwe, zonder de ervaring en goede eigenschappen van het oude te verliezen. Zowel de opleiding als het examen worden geëvalueerd en dat kan aanleiding zijn om later weer aanpassingen te doen. Zo is de NMV ook een lerende vereniging.

Het was bijzonder om onlangs op uitnodiging van directeur Cees Pluijmgraf te gast te zijn bij de viering van het 100-jarig bestaan van de ENMS te Den Haag. Tijdens een drukbezochte avond gingen politici van verschillende partijen in debat over de toekomst van het onderwijs en natuurlijk over hun visie op het Nederlandse montessorionderwijs. Door zulke inhoudelijke bijeenkomsten wordt de kwaliteit van 100 jaar montessori in Nederland extra benadrukt. De woordvoerders in de Tweede Kamer gingen weer naar huis verrijkt met voorbeelden en goede ideeën over hoe montessori ook in een nieuwe eeuw een voorbeeld is voor het onderwijs in ons land.

De maatschappelijke en technologische ontwikkelingen gaan in deze tijd zo snel, dat een school of opleiding langer duurt dan kennis relevant is. Een mobile telefoon is binnen drie jaar verouderd, maar het duurt meer dan drie jaar om iemand op te leiden om zo'n telefoon te kunnen maken. Het gaat er daarom juist nu om vaardigheden centraal te stellen in ons onderwijs, vaardigheden om te kunnen leren en om mens te kunnen zijn in een veranderende wereld. Dat begint ermee het kind zijn eigen kracht en interesses te laten ontdekken en het de mogelijkheid te geven om zich vanuit die eigen kracht verder te ontwikkelen.

Van oud naar nieuw.

voorzitter@montessori.nl

2

Geschied/ongeschied voor montessorionderwijs?

Quincy Elvira

Docent management & organisatie en economie aan het Montessori Lyceum Amsterdam; lerarenopleider en onderzoeker aan de Radboud Docenten Academie in Nijmegen

De 'Geschied/Ongeschied'-campagne staat nog stevig in mijn geheugen gegrift, de campagne die de selectiecriteria van de Landmacht verbeeldt. Zo'n vergelijking gaat ook op voor leermiddelen in het voortgezet montessorionderwijs. Welke zijn geschikt en welke ongeschikt? Docenten gebruiken voornamelijk kant-en-klare lesmethodes. Lesmethodes die geschreven zijn vanuit het one-size-fits-all principe: een lesmethode die in alle gevallen zou passen. Die methodes fungeren als een soort 'zelf opgelegde vorm van voorschrijvendheid'. Maar als we het voortgezet montessorionderwijs serieus willen nemen, is het de vraag of deze onderwijsmethodes houdbaar zijn. Saeli en haar collega's² toonden aan dat lesmethoden bijvoorbeeld weinig tot geen rekening houden met de beginsituatie van de leerling. En de kracht van het montessorionderwijs is nou juist - of zou tenminste moeten zijn - de focus op de leerling als individu. Het adagium is niet voor niets 'help mij het zelf te doen'. Hulp impliceert de rol van de ander. Daarbij kan de medeleerling een rol spelen, maar een grote rol is vanzelfsprekend weggelegd voor de docent. Docenten hebben de rol van observator en signaleren wanneer het ontvankelijke moment bij de leerling ontstaat, gepersonaliseerd leren avant la lettre. Vasthouden aan een kant-en-klare methode wringt met het voorgaande principe. Leerboeken en andere materialen van

uitgeverijen zijn in de eerste plaats bedoeld voor scholen waar het onderwijs klassikaal en zonder tempodifferentiatie plaatsvindt, kenmerkend voor een type 3 montessorischool, een school die eigenlijk montessori 'erbij doet'³. Montessorionderwijs dwingt docenten om eigen oplossingen te vinden. De verhalen van oud-collega's of zeer ervaren montessoridocenten uit het voortgezet onderwijs verbazen me dan ook niets. Volgens de overlevering trokken zij zich terug op de hei, offerden vakanties op om samen eigen materiaal te maken. Valse nostalgie? Wellicht, maar wie het verleden vergeet, verliest de toekomst. Persoonlijk, in lijn met de NMV, is een onderscheid tussen een echte montessoridocent en een 'gewone docent' het systematisch (her)ontwerpen van onderwijs, aangepast aan de huidige tijd, maar met behoud van de montessori-uitgangspunten. Dat gaat verder dan het maken van eigen lesmateriaal, dat zich beperkt tot iets leuks bedenken en dat vervolgens implementeren tijdens een les. Dat doen we allemaal wel eens. Systematisch ontwerpen betekent onderwijs zo ontwikkelen dat het 1) aansluit op de beginsituatie van je leerlingen, 2) gefundeerd is op ontwerpprincipes en 3) geëvalueerd wordt op basis van vooropgestelde vakinhoudelijke doelen die sterk rekening houden met het montessoriaanse gedachtegoed. Is dit niet een beetje veel gevraagd voor de beperkte tijd (60% opslagfactor boven

de lestijd) waarbinnen docenten moeten voorbereiden, nakijken en gegevens invoeren? Ja! Maar ontwerpen doe je niet alleen. Daartoe zijn sectievergaderingen dé plek. Maar het inhoudelijke gesprek wordt daar te weinig gevoerd. Afgaande op mijn collega's in het land in combinatie met mijn eigen ervaringen worden deze vergaderingen maar al te graag gevuld met zaken die weinig met de vak(didactische)inhoud te maken hebben. En dan kom ik automatisch bij de rol van de afdelingsleider en directie. Zij zijn degenen die dit gesprek moeten faciliteren en docenten moeten vrijwaren van de druk van de Onderwijsinspectie en ouders⁴, koepelorganisaties, politiek, het bestuur, etc... Om ons eigen huis op orde hebben, zullen we bij iedereen met een montessorihart erop moeten aandringen hun verantwoordelijkheid te nemen. Inclusief de leerlingen. Een mooi voorbeeld ervoer ik voor de kerstvakantie. In een aula vol met docenten presenteerden vier leerlingen de bevindingen van een opdracht genaamd 'de ideale school'. Deze opdracht bevorderde bij de leerlingen enerzijds creativiteit, zelfstandigheid, bewustwording en kritisch vermogen en anderzijds waren hun reflecties een spiegel om het docentenkorps te helpen het zelf te doen. Een montessoriondracht pur sang. Absoluut geschikt.

3

- 1 Leat, D., Livingston, K., & Priestley, M. (2013). Curriculum deregulation in England and Scotland - Different directions of travel? In W. Kuiper & J. Berkvens (Eds.), Curriculum deregulation and freedom across Europe. CIDREE Yearbook 2013 (pp. 229-248). Enschede: SLO.
- 2 Saeli, M., Perrenet, J., Jochems, W., Zwaneveld, B. (2012). Programming: Teaching material and pedagogical content knowledge. Journal of Educational Computing Research, 46(3), 267-293
- 3 Barendse, J. (2010). De echte montessorischool is op de weg terug. Onderwijsmagazine Inzicht, 144 (3/4). Verkregen op 2 januari 2017, van <http://www.kelpin.nl/fred/download/montessori/algemeen/inzicht.pdf>
- 4 Buuren van, O., Post, C., Rubinstein, M., & Verwer, A. (2016). Criteria van materiaal voor voortgezet montessorionderwijs.'s Gravenhage: Nederlandse Montessori Vereniging.
- 5 Naaijer, J. (2014, 24 september). Montessori staat onder druk. De Volkskrant. Geraadpleegd op 10 januari 2017, van <http://www.volkskrant.nl/binnenland/montessori-staat-onder-druk-a3753764/>

W

Wat gaat goed en wat kan beter in de opvoeding?

Hildi Glastra van Loon

De essentie van opvoeding is ondersteuning bij de ontwikkeling. Dat vindt Erica Dirven. Zij werkt al vijftien jaar als leidster in de kinderopvang in Amsterdam. In 2006 volgde zij in Londen de AMI-opleiding op tot 3 jaar. Erica is redacteur van Montessori Magazine maar nu krijgt zij zelf het woord: wat hebben jonge kinderen nodig en wat gaat zoal goed en wat kan beter in de opvoeding?

4 'Mijn leidraad in de opvoeding is dat kinderen hun volledige potentieel gaan benutten. Ik vraag mij voortdurend af: Ben ik nodig? Zit ik in de weg? Het kind heeft alles in zich om de volwassen versie te worden van wie hij al is. Ik straal vertrouwen in het kind uit en bied ruimte én grenzen om dit proces optimaal te laten verlopen. Alleen grenzen die nodig zijn. Zo ontwikkelt het kind zich tot een zelfstandig en zelfverantwoordelijk individu. Maria Montessori zei bondig: "Help mij het zelf te doen." Als een kind keuzevrijheid én verantwoordelijkheden krijgt, voedt het zichzelf op. Ieder kind heeft een natuurlijke drang tot zelfontplooiing. Montessorioopvoeding richt zich op de behoeften van het kind in de verschillende fasen van zijn ontwikkeling en biedt daarbij de juiste omgeving en materialen.'

Verkeerde keuzes

'Tegenwoordig zijn vaders gelukkig veel meer betrokken bij de opvoeding. Zij hebben papadagen en nemen meer zorgtaken over. Hierdoor krijgen kinderen zowel het voorbeeld van hun moeder als van hun vader. Over het algemeen leggen mannen de nadruk in de opvoeding anders dan vrouwen.

Ze geven kinderen meer ruimte om risico's te nemen, grijpen minder snel in als het misgaat en reageren vaak wat minder emotioneel op boze of verdrietige buien van hun kind. Kinderen ontwikkelen zich, vooral in de steden, op cognitief vlak, vaak erg snel. Zij groeien op in een zeer rijke omgeving, met verschillende culturen, talen en gebruiken. Kinderen zijn daardoor al vroeg wijs.

Tijdens mijn opleiding in Londen hoorde ik over mastering the body. Dit houdt in dat het kind alles tot in de kleinste fitnesses leert beheersen. Ik zie in mijn werk kinderen die langdurig met een speen in de mond zitten. Een speen heeft zeker een functie: het stimuleert de zuigreflex en bevredigt de zuigbehoefte en uit onderzoek blijkt zelfs dat het zuigen op een speen de kans op wiegendood verkleint, maar het heeft ook nadelen. Als een kind groter wordt moet het klanken oefenen en dingen onderzoeken met de mond. Door veelvuldig en langdurig speengebruik kan het kind onvoldoende oefenen met de stem en geluiden maken met de tong en lippen. Dit hindert het kind in zijn ontwikkeling. Nog een keuze waar ik niet blij van wordt: Kinderen liggen tegenwoordig in bedjes met spijltjes. Zij hebben altijd een volwassene nodig om uit bed te komen als zij wakker zijn. Dit belemmert de ontwikkeling van de autonomie. Vroeger hadden puzzelstukjes nog hele kleine knopjes waarmee kinderen hun fijne motoriek oefenden. Nu moet al het speelgoed een bepaalde grootte hebben zodat kinderen er niet in stikken en oefenen zij hun fijne motoriek veel minder.

Erica Dirven Foto: Jörn van Eck

Kinderen ontwikkelen zich ook anders als volwassenen ze in situaties plaatsen waarin ze zich nog niet zelf kunnen redden. Er zijn stoeltjes waarin loopwagens waarin zij iets doen dat op lopen lijkt, terwijl zij hier fysiek nog niet toe in staat zijn. Dit is niet alleen slecht voor de rug en beentjes van de jonge kinderen, het verstoort ook de natuurlijke opbouw van vaardigheden. Als een kind zelfstandig geleerd heeft te lopen, vindt daarna de verfijning van het lopen plaats. Het kind leert zichzelf in evenwicht te blijven als het bochtjes maakt of over een drempel stapt. Iedere taak, hoe klein ook, is erop gericht om ervaringen op te doen en vaardigheden te oefenen. Dit vraagt concentratie, aandacht en geduld. Voor ontwikkeling is tijd nodig, zodat kinderen de bij de fase behorende ervaringen en vaardigheden kunnen uitdiepen. Het valt mij op dat opvoeders op kinderdagverblijven en scholen eten vaak combineren met voorlezen of tv-kijken. Volgens de montesso-

riopvoeding is eten "werk": Het vraagt bijvoorbeeld coördinatie om de lepel naar de mond te brengen. Het kind voelt het eten in de handen en in de mond. De geuren en smaken prikkelen de zintuigen. Kinderen verwerken de ervaringen en oefenen de vaardigheden door zich te richten op "werk". Als de opvoeder hierbij voorleest, of er staat een tv aan, moet het kind de aandacht verdelen en mist het zo de ervaringen die bij het eten horen.'

Bediend worden

'Kinderen zijn van nature actief in het onderzoeken van zichzelf en de omgeving. Als zij zelfstandig op onderzoek uit gaan leren zij om te gaan met grenzen. Door de combinatie van ruimte én grenzen ervaart het kind zelfstandigheid: vrijheid in gebondenheid. Als kinderen op de basisschool komen hebben zij soms al een achterstand op het gebied van zelfstandigheid. Kinderen die bij de kinderopvang of thuis veel vast hebben gezeten in stoeltjes zijn gewend dat zij bediend worden. Uit gemak kiezen verzorgers van jonge kinderen er soms voor om hun kind te dragen of in een kinderwagen te zetten. Maar juist als een kind zelfstandig loopt en kruipt doet het ervaringen op en oefent het zowel de motoriek als de zintuigen. Bovendien geeft het een gevoel van kracht als je dingen zelf kunt doen en bereiken, juist wanneer je hiervoor een grote inspanning moet leveren. De zelfstandigheid en het verantwoordelijkheidsbesef nemen toe. Zelf dingen mogen oplossen op je eigen manier is dé manier om zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen te ontwikkelen. Hinderlijke grenzen leiden tot hulpeloze jongvolwassenen die niet weten hoe zij met tegenslag en beperkingen moeten omgaan. De opvoeder verruimt tijdens de ontwikkeling van het kind de grenzen en de verantwoordelijkheden van het kind nemen toe. 'Een baby ontvangt zorg van de opvoeder: we voeden en verschonen de baby en geven liefde en bescherming. Wanneer de baby een dreumes wordt kan het de verzorger al een beetje assisteren. Wij verschonen een kind terwijl het staat zodra dat kan. De actieve houding betreft het kind bij de verschoning. Wij nodigen kinderen

uit om dingen aan te geven of mee te werken door en voetje op te tillen bij het aankleden. Het kind voelt zich hierdoor verantwoordelijk. Als het zelfstandiger wordt, draaien de rollen langzaam om. Het kind doet steeds meer zelf en krijgt meer verantwoordelijkheden. De opvoeder assisteert hierbij. Wanneer een kind zich bijvoorbeeld zelf aankleedt, helpen wij alleen als het nodig is.'

Thuis kiezen

'Ook thuis kunnen ouders de ontwikkeling tot zelfstandigheid stimuleren. Kinderen hebben geen opstaande randen of hekjes langs hun bedjes nodig. Zij zoeken dan vanzelf hun bedje op als zij moe worden en komen er weer zelfstandig uit als zij genoeg geslapen hebben. Hierdoor leren ze luisteren naar hun lichaam. Als ouders een stapeltje droge broekjes op de wc neerleggen en een bakje voor de natte broekjes, kan het kind zichzelf verschonen bij een natte broek. Als opvoeders het goed organiseren, kan het kind een grote mate van zelfstandigheid aan. Op de montessorischool kiezen kinderen zelf welk werkje ze doen,

in welk tempo, hoe lang zij aan iets willen werken en in welke volgorde de verschillende werkjes plaatsvinden. En ook thuis kan je kinderen laten kiezen: met wie zij spelen, welke kleding zij dragen en op welke clubjes zij gaan. Kinderen kunnen meebeslissen over wat er gegeten wordt, welke activiteiten er in het weekend plaatsvinden en hoe zij hun kamer inrichten. De ruimte om te kiezen vergroot het gevoel van betrokkenheid en autonomie. Stel jezelf als opvoeder telkens de vraag: doe ik dit voor mezelf of voor het kind? Ben ik nodig of zit ik in de weg? Ontwikkel oog voor de behoeften van het kind en speel hier op in. Iedere fase vraagt om ander gedrag van de opvoeders. En elke keer als een oplossing blijkt te werken, ben je alweer toe aan een nieuwe.'

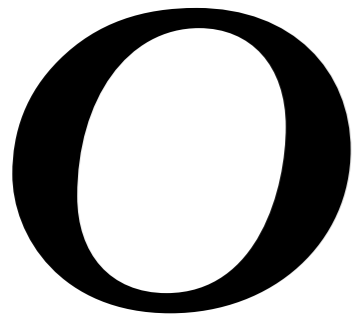
Bronnen

Wasmann-Peters, E. (2015). Kiezen voor Montessori, NMV
Westra-Matthijsen, E. Montessori opvoeding en onderwijs in de 21e eeuw. Powerpoint t.b.v. de Eerste Nederlandse Montessorischool

Foto Linda J. Prast

De ruimte om te kiezen vergroot het gevoel van betrokkenheid en autonomie.

‘Opvoedingskramp’ door verkeerd beeld van jongeren

Paul Op Heij

Onlangs bood in een overvolle trein een meisje naast me haar zitplaats aan aan een man van ongeveer zeventig en ging zelf staan in het middenpad. De man dankte het meisje, nam plaats, maar zei er direct achteraan met luide stem, gericht aan alle reizigers om zich heen, dat je zoiets niet vaak meer meemaakt met ‘de jeugd van tegenwoordig’. In zijn recentelijk verschenen boek ‘Een beeld van een kind. De ontwikkeling en opvoeding van het kind in historisch perspectief’ (2016) haalt hoogleraar ontwikkelingspsychologie Willem Koops een onderzoek aan dat duidelijk maakt dat er tegenwoordig vooral sprake is van een ‘omgekeerde generatiekloof’: terwijl jongeren redelijk op kunnen schieten met hun ouders zijn het vooral volwassenen die negatief over jongeren denken. Jongeren zijn ook vrijwel permanent negatief in het nieuws en worden vaak weggezet als een aparte mensensoort. Jongeren zijn meer gespreksonderwerp dan gesprekspartner, meent Willem Koops; ze worden vaak gezien als dingen met vaste eigenschappen in plaats van medemensen met mogelijkheden. En met de toenemende invloed van de neurowetenschap, met verwijzing naar het populaire boek van Eveline Crone ‘Het puberende brein’ (2008), wordt het er niet beter op: ‘Als een Nederlands kind van een jaar of twaalf, dertien zich tegenwoordig asociaal gedraagt, dan is het gebruikelijk geworden dit uit te leggen als een onvermijdelijk gevolg van de aard van het puberende brein, vaak met een verwijzing naar Crone.’ Koops schrijft het verkoopsucces van Crones boek deels toe aan de onterechte troost die ouders en docenten er uit

zullen putten, omdat die lastige pubers niet lastig zouden zijn vanwege hen maar vanwege dat vreemd werkende brein. Koops grootste bezwaar tegen boeken als dat van Crone is dat ze lezers niet waarschuwen voor al te simpele conclusies, als zou onbalans in de hersenen de oorzaak zijn van bepaald jongerengedrag, terwijl een oorzakelijk verband tussen die twee zaken nooit is aangetoond.

Infantilisering

Zou hersenontwikkeling niet zo goed het gevolg kunnen zijn van de manier waarop wij in onze cultuur adolescenten behandelen, vraagt Koops zich hardop af. En juist daarover gaat het overgrote deel van Koops’ eigen

lijvige boek. Het is vooral een overzicht van de voorstellingen (beelden) die volwassenen zich van kinderen gemaakt hebben door de eeuwen heen. Het boek verhaalt over hoe kinderen eeuwen geleden nog opgroeiden te midden van volwassenen en hoe onder invloed van denkers als Rousseau met zijn ‘Emile’ en later ontwikkelingspsychologen als Stanley Hall en onze eigen Jan Hendrik van den Berg de afstand tussen kinderen en volwassenen almaar groter werd gemaakt - wat de letterlijke betekenis is van het woord ‘infantilisering’. De meeste ideeën over kinderen, pubers en adolescenten - van Piaget tot Benjamin Spock - zijn ‘sociale constructies’, maakt Koops duidelijk: bedenksels van wetenschappers die

niet meer dan plaats- en tijdgebonden inzichten zijn. Ze bevatten weinig universele kennis bevatten en zijn dus wetenschappelijk ‘dubieus’. Koops noemt de Rousseau-Piaget traditie een ‘tekorttheorie’: jongeren worden uitsluitend gezien als mensen met een tekort en zoiets wordt allicht een self-fulfilling prophecy, meent hij. Dat kinderen en adolescenten in het Westen zo losgezongen zijn van de volwassen wereld, uit bezorgdheid, als aparte commerciële doelgroep en in het onderwijs, noemt hij dan ook eerder de oorzaak dan het gevolg van allerlei problemen tussen jongeren en volwassenen; elders in de wereld, buiten het Westen, bestaan die typische adolescentenproblemen immers niet eens.

Angstcultuur

Alle bezorgdheid van volwassenen om jongeren heeft meer onwenselijke gevolgen, schrijft pedagoog Micha de Winter in ‘Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding’ (2011). De Winter herkent de selffulfilling prophecy van Koops, temeer daar politiek en media jongeren vooral zien als een te bestrijden gevaar. Hij toont ook aan dat het beroep dat overheid en ouders doen op allerlei pedagogische experts de afgelopen decennia explosief is toegenomen. De Winter spreekt in deze zelfs van een ‘opvoedingskramp’: waar vroeger de opvoeding een gezamenlijk project was van familie, buurt, kerk en school, is opvoeden steeds meer gedragsregulering of gedragstherapie geworden. Alles alleen maar gericht op dat individuele kind en dat individuele gezin. Met zo’n verkrampde aanpak veroorzaken therapeuten, opvoeders - zoals ook docenten die uitsluitend bezig zijn ‘de boel’ onder controle te houden - de problemen met jongeren grotendeels zelf. De Winter ontrafelt in zijn essaybundel niet alleen hoe gedragsprofessionals jongeren en gezinnen met opvoedingsproblemen steeds verder isoleren van de omgeving, maar ook hoe die gedragsregulering commercieel geëxploiteerd wordt en is ontaard in een algehele ‘preventiekramp’. Met een beroep op het algemeen belang door politici toe. Hij spreekt van een angstcultuur

waarin we leven en tegelijkertijd van pedagogische verwaarlozing van de jeugd. Gedragsregulering heeft immers maar weinig met opvoeden te maken: bij opvoeding zou het meer moeten gaan om zaken als de vorming van persoonlijkheid, het ontdekken van de zin van je bestaan, en om het ontdekken van je plaats in de samenleving, je cultuur en de wereld.

Burgerschap

Het roer moet daarom radicaal om, vindt De Winter, willen we de wereld van opvoeding en jeugdhulp weer groter maken in plaats van almaar kleiner. ‘We moeten veel meer met kinderen en jongeren spreken over hun idealen, over hun identiteit, over de manier waarop zij de samenleving ervaren en haar zouden willen veranderen. Over positieve vrijheid kortom. Dat is geen taak die je alleen aan het formele onderwijs kunt delegeren. Burgerschap en identiteitsvorming vinden niet alleen plaatst in het onderwijs, maar vooral ook in de alledaagse sociale ervaringen.’ Zoals ook daar in die treincoupé tussen reizigers, aan het begin van dit verhaal. Nadat een medereiziger de oudere man

die mocht zitten tegengeworpen had dat je tegenwoordig net zo vaak ziet dat ouders zich onbeleefd gedragen tegenover jongeren, ontspon er zich een levendige discussie over het thema. Waarbij overigens niemand iets vroeg aan het meisje in het gangpad. Een discussie bovendien die ongetwijfeld van een hoger niveau zou zijn geweest als men meer historisch besef had gehad van de plaats van jongeren in onze cultuur. En als men bijvoorbeeld geweten zou hebben dat al aan het eind van het eerste levensjaar het kindbrein zich ‘operationeel’ kan meten met dat van een volwassene. Dat zo’n breintje niet principieel anders werkt. Het is onzin dat een kind daarover een jaar of twaalf zou doen, meent ontwikkelingspsycholoog Koops. In menig opzicht zijn kinderen zelfs slimmer, fantasierijker en nieuwsgieriger dan volwassenen, meent hij. En ook gewetensvoller. Het belangrijkste verschil tussen jongeren en volwassenen is, aldus Koops, dat jongeren meestal minder ervaringen opdeden. Ervaringen die leermomenten zijn. Heel begrijpelijk dus dat zij her en der wel wat aanwijzingen kunnen gebruiken.

t

Tieners, een gebruiksaanwijzing

Paul Op Heij

Recensie 'Het Tienerbrein' van Jelle Jolles

Jelle Jolles, hoogleraar neuropsychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam en hoofd van het Centrum Brein & Leren, stelde het boek 'Het tienerbrein. Over de adolescent tussen biologie en omgeving' samen, een prachtige rijk geïllustreerde uitgave van University Press Amsterdam (2016). Een boek boordevol informatie en praktische tips, voor docenten in het voortgezet onderwijs bijvoorbeeld, waarom zij tieners beter niet zulke open opdrachten kunnen geven en liever meer structuur.

Zoals in het voortgezet onderwijs het belang van structuur en sturing vaak wordt onderschat, vindt Jolles, zo is hetzelfde het geval met kennis, vocabulaire en procedures. En in het onderwijs mogen ook de kennis over en de ervaringen met de wereld gerust wat uitgebreider. Het heeft geen zin om de nadruk al op zelfstandigheid te leggen als tieners nog lang niet zo ver zijn, als ze nog onvoldoende ervaringen op deden om stevig op te staan. Tips ook voor op het sportveld, voor de motorische ontwikkeling en de ontwikkeling van discipline en samenwerking. En voor thuis, bij de opvoeding. Meestal is gericht sturen en gericht controleren effectiever dan algemeen en levert ook helpen analyseren waar het misging meer op dan alleen maar voorzeggen hoe het moet. En probeer als ouders

vooral ook eens het perspectief van je tiener in te nemen. Allemaal tips met als doel dat volwassenen de veranderingen tijdens de tienertijd wat sneller herkennen en wat beter begrijpen, zodat ze minder tot spanningen en conflictsituaties leiden. En dat jongeren minder met vallen en opstaan, met zuchten en zeuren alles zelf moeten uitzoeken.

Het *tienerbrein* bevat een makkelijk leesbare basistekst, wat breedspakig misschien, en overzichtelijke, puntsgewijs opgebouwde informatieve inzetstukjes met soms ook specialistische kennis, over selectieve hersenrijping bijvoorbeeld, *pruning*, het snoeien van het hersengewas, en *myelinisatie*, de beveiliging van de bedrading. Toch is het boek in meerdere opzichten ook wat ongemakkelijk. Dit omdat woorden als pubertijd en adolescentie en nu ook nog het Engelse 'emerging adulthood' (ontluikende volwassenheid – tot wel 25!) wel duidelijk omschreven worden (het Latijnse *adolescere* betekent volwassen worden, *pubescere* haargroei krijgen), maar het woord volwassenheid helemaal niet. En bij het 'verbreinen' van kind tot adolescent tot volwassene wordt wel voortdurend beweerd dat die jeugdige hersenen 'heel anders' functioneren dan die van volwassenen, maar er wordt nooit echt duidelijk gemaakt in welk opzicht dan. Het verschil tussen hersenen en

het brein (de hersenen het orgaan, het brein de vertaling van het Engelse woord *mind*: hersenmechanismen en beleving), wordt wel gemaakt maar ook dat verheldert nauwelijks hoe 'heel anders' de tienerhersenen werken. Het blijft dan ook in de lucht hangen of die tiener die op zijn skateboard in razende vaart een helling af gaat dat nu durft omdat-ie nog maar zo weinig ervaring heeft met mogelijke gevolgen of omdat zijn hersenen nu eenmaal anders functioneren. Of is het een in feite het zelfde als het ander?

Lekker opscheppen

Femke Cools

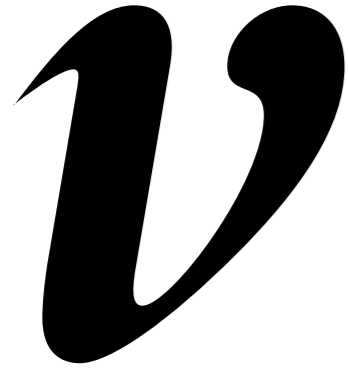
Femke Cools is leerkracht en ICT-coördinator aan de Montessorischool Nijmegen, maar nu is zij gedetacheerd bij de Onderwijscoöperatie waar zij werkt aan curriculumontwikkeling.

Meer dan eens vroeg ik me de afgelopen jaren af waarom er toch zo vaak iets bij moet komen op ons onderwijsbordje. Waarom onze beroepsgroep telkens opnieuw aangewezen wordt om toch écht meer aandacht te besteden aan muziekonderwijs, techniekonderwijs of bewegingsonderwijs. Om burgerschapsvorming intensiever aan te bieden, met lessen voor de democratie en vanzelfsprekend tegen pesten en radicalisering. De thema's waarmee leraren meer aan de slag zouden moeten – volgens OC&W, volgens de wetenschap, volgens de media – allemaal belangrijk, echt waar. Maar past het nog op ons bordje? Zo wordt het toch allemaal koud? Waar blijft onze eetlust dan nog? Neem nou Alexander Rinnooy Kan met zijn voorstel van afgelopen voorjaar om warme maaltijden op school te introduceren. Op zijn missie is niets aan te merken (afgezien van een berg aan praktische en financiële bezwaren). Er is niemand tegen een goede middagmaaltijd, waarbij kinderen gevarieerd en gezond leren eten en liefst de maaltijden ook zelf mee helpen bereiden. Maar wie is er nou eigenlijk verantwoordelijk voor de innerlijke jonge mens? Leraren of ouders? Het schuurt wel vaker in het schemergebied van rollen en verantwoordelijkheden over opvoeding en onderwijs. Er zijn leraren die vinden dat ouders te ver gaan in het stellen van bepaalde eisen in het onderwijsaanbod, ook al hebben ouders misschien een terechte zorg. En er zijn ouders die vinden dat leraren zich niet moeten bemoeien met de bedtijd van de kinderen, ook al observeert de leraar voortdurend een gapend kind dat moeite heeft met concentreren. In een maakbare wereld zou het allemaal heel logisch zijn. Tussen 8.15 en 15.00 uur zijn de kinderen onze verantwoor-

delijkheid. Voor en na die tijd is het aan de ouders. Maar zo werkt het natuurlijk niet. Wij verwachten bijvoorbeeld meer dan eens dat ouders ons een handje helpen op school of dat ouders hun kind een handje helpen met huiswerk. Mogen ouders dan ook van ons verwachten dat we een deel van hun taak overnemen en een gezonde warme lunch aanbieden? Maar nemen wij dan niet de verantwoordelijkheid van ouders over? Misschien begint het allemaal wel met de eerste schooldag: ouders brengen hun kind naar school, dragen hun kind over en daarmee een deel van de opvoeding. Welk deel precies, daar gaat de school over, maar wél in voortdurende samenspraak met ouders over rollen en verantwoordelijkheden. Neem bijvoorbeeld een meisje dat keer op keer zonder ontbijt naar school wordt gestuurd. Als ze door haar lege maag op school niet tot leren komt, is het ook onze verantwoordelijkheid. Dus smeren we met liefde een boterham en delen we

ons fruit, zodat ze energie heeft om aan het werk te gaan. En dan gaan we met de ouders praten over hún verantwoordelijkheid. Zeggen dat we ons zorgen maken en vragen wat we voor ze kunnen betekenen om er samen voor te zorgen dat hun kind op school kan leren. Opvoeden doen we echt samen. En het is een hele eer dat ouders hun kinderen aan ons toevertrouwen. Het is ook een hele eer dat een lid van de Eerste Kamer vindt dat we een bijdrage kunnen leveren aan het gezonde innerlijke kind, dat de staatssecretaris onze hulp nodig heeft bij het verdedigen van de democratie, dat wetenschappers ons toevertrouwen de hersens van onze kinderen beter te activeren door een breder muzikaal aanbod. Het zijn complimenten aan onze beroepsgroep. We krijgen het vertrouwen alle uitdagingen van de maatschappij aan te pakken. Je zult maar leraar zijn, wat een topbaan! Ik schep lekker nog een keer op. Die energie kan ik wel gebruiken.

Verschillen in opvoeding veroorzaken de prestatiekloof

Door Patrick Sins, lector Vernieuwingsonderwijs Saxion en Thomas More Hogeschool

Onderzoeken tonen steevast aan dat kinderen van hoopgeleide ouders betere cijfers halen dan kinderen van laaggeleide ouders. Dit verschijnsel heet de prestatiekloof. Er is onderzoek naar gedaan en wat blijkt: de prestatiekloof groeit niet op school maar in de vrije tijd, door verschillen in activiteiten en in opvoeding.

Soms levert onderzoek 'bijvangst' op. Zo laat ons onderzoek naar de effecten van vernieuwingsonderwijs zien dat er vooralsnog amper verschillen zijn tussen vernieuwingsscholen en reguliere scholen als het gaat om de taal- en rekenprestaties¹, maar bijna alle analyses tonen aan dat leerlingen met hooggeleide ouders hogere prestaties halen op taal en rekenen dan leerlingen met laaggeleide ouders. Dit fenomeen is niet nieuw. Het wordt de prestatiekloof genoemd: verschillen in leerprestatie die samenhangen met verschillen in sociaaleconomische status van de ouders.² Ik denk dat het te maken heeft met verschillen in de hoeveelheid tijd die kinderen (kunnen) besteden aan taal- en rekenactiviteiten³, maar dan vooral buiten school. Ter illustratie twee onderzoeken.

Zomervakantie

Drie Amerikaanse onderzoekers⁴ probeerden zicht te krijgen op de oorzaken van de prestatiekloof. Zij namen bij 665 leerlingen op diverse scholen in Baltimore, Amerika de CAT⁵ af, een soort citotoets voor begrijpend lezen en

voor rekenen. Ze volgden de leerlingen vijf jaar lang en namen de CAT steeds af aan het einde van ieder schooljaar en aan het begin van het nieuwe schooljaar, net na de zomervakantie. Zij onderzochten de ontwikkeling van leerlingen uit verschillende laag, midden en hoog sociaaleconomische groepen tijdens het schooljaar en tijdens de zomervakantie. Wat bleek: tijdens het schooljaar lieten alle groepen een gelijke vooruitgang zien. Sociaaleconomische status heeft dus geen invloed op de leeropbrengst tijdens het schooljaar. Maar in de scores op de CAT na de zomervakantie worden verschillen zichtbaar. Leerlingen uit de lagere inkomensgroep starten in het nieuwe schooljaar met een gelijk of zelfs minder niveau dan ze hadden aan het eind van het vorige schooljaar. Leerlingen uit de hogere inkomensgroep scoren na de zomervakantie hoger op de CAT en beginnen het schooljaar dus met een voorsprong. Dit effect is cumulatief: hoe hoger het inkomensniveau van ouders is des te hoger hun kinderen scoren op de CAT. Kortom, leerlingen uit de lagere inkomensgroepen leren gedurende het schooljaar evenveel, maar tijdens de zomervakantie leren ze niets bij en laten soms zelfs een terugval in hun leerprestatie zien. Dit terwijl leerlingen uit hogere inkomensgroepen gedurende de zomervakantie extra bijleren.

De prestatiekloof wordt dus veroorzaakt door verschillen in activiteiten die buiten de school plaatsvinden en die zijn deels terug te voeren op de familiesituatie.

Volgens de onderzoekers ondernemen kinderen van ouders met een lage sociaaleconomische status tijdens de vakantie minder activiteiten die voor het verwerven van taal en rekenen voordelig zijn⁶. Ouders uit de hogere inkomensgroep stimuleren hun kinderen meer tot leerzame activiteiten zoals museumbezoek, muziek- en/of sportlessen, boeken lezen of deelname aan zomerscholen- of cursussen. Zij hebben voor hun kinderen meer financiële middelen tot hun beschikking. Maar dat is beslist niet het enige. Ook verschillen in opvoeding hebben effect op taal- en rekenvaardigheden.

Opvoedingsstijlen

De Amerikaanse socioloog Annette Lareau onderzocht met haar onderzoeksteam eind vorige eeuw enkele gezinnen met verschillende sociaaleconomische achtergronden. Zij observeerden elk gezin tijdens hun dagelijkse bezigheden door ze ongeveer twintig keer te bezoeken en te interviewen. De observaties gingen behoorlijk ver en waren behoorlijk intensief, voor beide partijen: de onderzoekers gingen mee als de kinderen naar school moesten, ze volgden het gezin naar de kerk, ze waren van de partij als familie op bezoek

¹ Sins en Van der Zee, 2015

² Heyns, 1978; 1987

³ Zie ook Sins, 2012

⁴ Alexander, Entwisle en Olson

⁵ California Achievement Test

⁶ Entwisle en Alexander, 1994

kwam. Ook als een gezinslid een afspraak bij de huisarts had, waren Lareau en haar collega's daarbij aanwezig. Lareau vond twee patronen in de opvoedingsstijl van de gezinnen, die nagenoeg parallel lopen aan verschillen in sociaaleconomische klasse. Ouders met een modaal inkomen (middenklasse) zijn in hun opvoeding erg bezig om de talenten en vaardigheden van hun kinderen actief te ontwikkelen. Deze ouders betrekken hun kinderen bij gesprekken en nodigen hen uit om vragen te stellen, kritisch te zijn en samen over activiteiten te overleggen. En zij organiseren meer naschoolse activiteiten. Lareau noemt deze opvoedingsstijl concerted cultivation (vertaald: gecoördineerde opvoeding). De opvoedingsstijl die voorkomt in gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie noemt Lareau accomplishment of natural growth (vertaald: bereiken van natuurlijke groei). Deze ouders vinden vooral veiligheid, onderdak, voeding en liefde van belang. Ze gaan uit van een natuurlijke ontwikkeling en groei bij hun kinderen. Daarom geven ouders hun kinderen de ruimte om zelf invulling te geven aan hun vrije tijd. Deze kinderen worden door hun ouders minder aangezet om actief deel te nemen aan gesprekken met volwassenen.

Huisarts

Het verschil tussen beide opvoedingsstijlen komt mooi naar voren in Lareau's beschrijving van een bezoek aan de huisarts. Terwijl het ene kind zich samen met haar moeder heeft voorbereid op het bezoek en actief vragen stelt aan de dokter, geeft het andere kind slechts kort en bondig antwoord op vragen van de huisarts en neemt zelf niet deel in het gesprek dat zijn moeder met de arts heeft.

Beide opvoedingsstijlen hebben

volgens Lareau hun eigen voordelen. Zo leren kinderen uit arbeidersgezinnen meer over sociale omgang met leeftijdsgenoten en zijn ze creatiever in het invullen van hun vrije tijd. Het voordeel van concerted cultivation is dat kinderen ondernemender zijn en met meer zelfvertrouwen interacties met anderen aangaan. In onze huidige samenleving worden juist deze laatste kwaliteiten gewaardeerd, vooral in het onderwijs- en werkveld. Kinderen uit arbeidersgezinnen worden in dit opzicht dus benadeeld.

Kortom, de prestatiekloof kan voor een groot deel worden verklaard door verschillen in opvoeding. Verschillen in opvoedingsstijlen leiden tot verschillen in de hoeveelheid tijd die kinderen besteden aan activiteiten die bijdragen aan leren. En dit zien we terug in de verschillende scores op taal en rekenen. Kinderen uit meer welgestelde gezinnen scoren hoger, niet omdat ze slimmer zijn of doordat ze meer geld hebben, maar omdat ze netto meer tijd besteden aan leren. Ze worden daartoe in hun opvoeding aangezet en uitgedaagd. En dat (juist) ook in de zomervakantie. Dit heeft onmiskenbaar grote gevolgen voor de verdere school- en werkcarrière van leerlingen. Meer leren door anders opvoeden dus?

Geraadpleegde literatuur

Alexander, K.L., Entwisle, D.R., and Olson, L.S. (2001). Schools, Achievement, and Inequality: mmm A Seasonal Perspective. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 23(2), 171-191.
Entwisle, D. & Alexander, K. (1994). Winter setback: school racial composition and learning to read. *American Sociological Review*, 59, 446-60.
Entwisle, D.R., Alexander, K.L., & Olson, L.S. (1994). The gender gap in math: Its possible origins in neighborhood effects. *American Sociological Review*,

59(6), 822-838.
Driessen, G., Mulder, L., Ledoux, G., Roeleveld, J., & Van der Veen, I. (2009). *Cohortonderzoek COOL5-18*. Technisch rapport basisonderwijs, eerste meting 2007/08. Amsterdam, Nederland: SCO-Kohnstamm Instituut.
Heyns, B. (1978). *Summer Learning and the Effects of Schooling*. New York: Academic Press.
Heyns, B. (1987). Schooling and cognitive development: Is there a season for learning? *Child Development*, 58, 1151-60.
Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, race, and Family Life*. Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press.
Sins, P.H.M. (2012). *It's about time*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
Sins, P.H.M. & Zee, S. van der (2015). De toegevoegde waarde van traditioneel vernieuwingsonderwijs: een studie naar de verschillen in cognitieve en niet-cognitieve opbrengsten tussen daltonscholen en traditionele scholen voor primair onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 92, 254-273.

m

Montessorioopvoeding voor ouders

Bob Molier

Manja Haze richtte in 1993 Kinderdagverblijf Mickey op. Zij is ook actief in het Montessoriplatform Oost-Nederland, dat het montessorionderwijs in de regio wil laten groeien. Maar hoe laat je ouders kennismaken met montessorionderwijs? Zij bedacht en ontwikkelde een website¹ over opvoeding. En nu geeft zij ook cursussen. Hoe kijkt Manja aan tegen montessorioopvoeding?

'Het begon met een gevoel: leerkrachten weten veel over montessorioopvoeding en ouders niet. Hoe laten we hen daar kennis mee maken? Toen kwam ik op het idee van een website.' Manja had al veel ideeën over opvoeding en binnen twee weken was de website in de lucht. De meeste reacties krijgt zij via de aan de site gelinkte facebookpagina² met tegen de 440 volgers. Ook de site van Mickey besteedt, onder pedagogische visie, aandacht aan Maria Montessori. Maar minder aan opvoeding.

Ik-boodschap

'De essentie van montessorioopvoeding zit voor mij in respect en zelfstandigheid. Opvoeders moeten niet alles voor het kind bepalen maar ze op gelijkwaardige wijze laten meedenken over de eigen inbreng. Ik vind autonomie geven een vorm van respect. Net zoals het respectvol is om kinderen te laten delen in gesprekken als je als leraar en ouder over hen spreekt. En ik denk goed na over straffen en belonen: als ik kinderen aanspreek vanuit een res-

pectvolle ik-boodschap ('ik vind dit niet leuk') dan is straffen vaak niet nodig. Als je uitgaat van vertrouwen en met een kind de situatie doorspreekt dan groeit de band tussen ouder en kind.' En hoe belonen we? 'Ik houd er niet van om een kind de hele tijd te prijzen: dan maken we het afhankelijk van onze complimenten. Een voorbeeld? Mijn kind vraagt: "Mam, wat vind je van mijn tekening?" Dan zeg ik niet: "Ah wat mooi!" maar vraag: "Wat vind je er zelf van?" En dan praten we over de tekening.' Zo werkt het team ook op het kinderdagverblijf. 'Als een kind iets gelukt is zeggen we niet: "Geweldig!" maar dan zeggen we vrolijk: Gelukt!' Dat is geen oordeel maar een consta-

tering. En door waardeoordelen achterwege te laten leren kinderen beter om zelf na te denken en te vertrouwen op hun eigen oordeel.'

Cursus montessorioopvoeding

Twee keer per jaar geeft Manja Haze een cursus voor de ouders van haar kinderdagverblijf in Hengelo: montessorioopvoeding voor kinderen van twee tot vier jaar. 'Ouders vinden het machtig interessant. Dat zij gekozen hebben voor een montessorikinderdagverblijf betekent niet dat zij altijd veel weten over montessorioopvoeding. De cursus beslaat drie avonden, met elke keer een maand daartussenin. Dat geeft ouders de gelegenheid om wat zij op de

Een leidster wil een kind oppakken: ze knielt, maakt oogcontact, steekt haar handen uit en wacht totdat het kind op haar reageert waarna ze het op zal pakken. Ze vertelt het kind wat er gaat gebeuren.

¹ <http://www.montessori-opvoeding.com/>
² www.facebook.com/montessorioopvoeding/

Een leidster is betrokken bij de kinderen maar geeft ze de ruimte om de handelingen zelf te verrichten.

eerste avond hebben opgestoken in de praktijk te brengen en hun vragen daarover op de tweede avond te stellen. Want anders opvoeden, dat gaat niet van de ene dag op de andere.' Via de facebookpagina is Manja Haze nu ook benaderd door een vader uit Utrecht, die de cursus wil volgen. Daarom geeft zij in april een cursus die ook open staat voor andere belangstellenden.

Rebecca de Jong

Rebecca de Jong volgde een jaar geleden de cursus van Manja Haze. Haar zoon Senn, toen drie jaar, zat op kinderdagverblijf Mickey. Rebecca zelf werkte toen bij een kinderopvang die de pedagogiek volgde van Reggio Emilia. 'De montessoriaanse grondhouding kende ik dus wel, met gelijkwaardigheid en respect als uitgangspunten. Dat betekende dat we kinderen niet gingen afrekenen als er iets mis gaat, maar begeleiden en helpen. Een voorbeeld: een kind neemt een bordje en een kopje mee naar het aanrecht en er valt iets om bij het neerzetten. Ik laat het kind ervaren hoe het is om het kopje en bordje anders vast te houden,

of stel voor om twee keer te lopen. Ik leerde van Manja om er scherp op te blijven dat mijn alledaagse handelingen Senn helpen bij zijn zelfredzaamheid. Bijvoorbeeld als ik voor hem zijn avondeten op schep. Waarom doe ik dat eigenlijk?'

Stomkop

De cursus over opvoeding bij Manja besloeg drie avonden. Rebecca leerde daar om een keuze te maken uit al het speelgoed dat Senn had en om dat overzichtelijk en toegankelijk voor Senn in een kast te zetten. 'Dat gaf zowel Senn als mijzelf rust en overzicht.' Op een van de avonden kregen de ouders reflectievragen over hoe zij hun kinderen opvoeden. Rebecca maakte zich zorgen omdat Senn niet alleen wilde spelen, maar altijd samen. Zij werd zich ervan bewust dat zij dat zelf in stand hield: 'Ik had een schuldgevoel, want Senn is enig kind en altijd maar alleen. Het is lekker huiselijk en gezellig om samen een spelletje te doen, maar dankzij Manja heb ik ervaren dat kinderen ook veel zelf kunnen. Zij hielp me op weg. Als Senn ging knutselen

begonnen we samen en daarna liet ik hem alleen zijn gang gaan. Hij kwam dan na een tijdje bij me en dan pakten we samen de draad weer op. Maar de tijd waarin hij tevreden zelf speelde werd steeds langer.' Rebecca praatte er ook met Senn over: 'Ik zei wat ik van hem verwachtte en ook wat ik van mijzelf verwachtte. En omdat ik vanuit gelijkwaardigheid wil opvoeden wil ik het hem ook eerlijk vertellen als ik een fout maak of twijfel.'

Inmiddels heeft Rebecca zelf een kindercoachpraktijk. 'Ik vind het belangrijk dat kinderen oprecht de aandacht krijgen die ze verdienen. Positieve aandacht. En soms moeten zij gecorrigeerd worden. Kies dan goed je woorden, want etiketteringen zoals stomkop of rommelkont kunnen harder aankomen dan je denkt. Die blijven hangen en kunnen kinderen verdrietig en onzeker maken. Mijn ervaring is dat kinderen heel goed kunnen meedenken over wat ze nodig hebben en wat ze zelf wel en niet kunnen. En dat ze graag hun best doen. Kinderen verdienen ons vertrouwen.'

V

Van 'help mij het zelf te doen' naar 'help mij zelf te leren'

Els Mattijssen,
Ward van de Vijver

Jonge kinderen vinden vaak goede oplossingen door de leraar na te doen. Imitatie werkt prima bij peuters en kleuters. Maar dat is onvoldoende voor oudere kinderen: leraren moeten hen helpen na te denken over hun leerproces en de resultaten. Dat zeggen psycholoog/pedagoog Els Mattijssen en pedagoog Ward van de Vijver. 'Help mij het zelf te doen' moet overgaan naar 'help mij zelf te leren'.

Voor jonge kinderen, tot 3 à 4 jaar, werkt 'Help mij het zelf te doen' prima. Hun hersenen zijn er klaar voor om te kijken, te luisteren en na te doen. Maar al vanaf hun derde of vierde jaar kunnen kinderen leren nadenken over waar zij mee bezig zijn, hoe zij zelfstandig kunnen komen tot een oplossing of een product. Dat is meer dan de leraar nadoen. De leraar helpt het kind met vragen stellen, plannen maken, onderzoek doen en meerdere wegen vinden naar een doel. Hij stimuleert het kind executieve functies te ontwikkelen. Hoe zit dat? Mattijssen: 'In ons brein ontwikkelen de voorste hersenen zich het laatst. Van daaruit worden vaardigheden aangestuurd zoals planmatig handelen, flexibel zijn, logisch denken, aandacht richten, op tijd kunnen stoppen en heel belangrijk: pro sociaal gedrag vertonen. Vanaf de kleutertijd ontwikkelen kinderen stap voor stap deze vaardigheden.'

Een voorbeeld: het kiezen van werk gebeurt in eerste instantie meestal min of meer toevallig. Met behulp van de leraar kan het kind leren een plannetje te maken. Het kind heeft de namen van twee kleuren geleerd. Als vervolgvastheid stelt de leraar voor om in de school allerlei

spullen te zoeken die dezelfde kleur hebben. Vooraf laat de leraar het kind ook verwoorden hoe hij dit gaat aanpakken. Waar leg je het materiaal neer, wat doe je als je ergens niet bij kunt? De leraar spelt die opdracht dus niet tot in de puntjes uit, maar leert het kind op deze wijze nadenken en plannen. Meer dan de helft van de 9-jarigen kan goed meedenken over de processen van leren.' Leraren willen kinderen op eigen benen zetten en ze het gevoel geven: 'Ik kan dit, ik weet het, ik stel wat voor'. Dus leraren: geef ze instrumenten om zichzelf hoog te achten. Montessori ontwikkelde materialen, plaatste die in een voorbereide om-

geving samen met een begeleidende leraar en dat is voor jonge kinderen goed om zich te ontwikkelen. Bij het je eigen maken van culturele en sociale vaardigheden wordt de rol van de leraar steeds belangrijker.

Er zijn verschillende niveaus in het nadenken over het werk. Op het eerste niveau denk je: wat heb ik gedaan? Is dat goed of niet goed? Op dit eerste evaluatieniveau heeft het kind baat bij feedback over het product van het werk/de taak. Op het tweede niveau denk je na over de vraag: hoe heb ik het werk/de taak aangepakt? Tot aan het verschijnen van onderzoeken en artikelen over

metacognitie in de jaren '70 leek deze aanpak voldoende. Maar 'Help mij zelf te leren' vraagt een hoger niveau: in dialoog met de kinderen andere opdrachten geven en andere vragen stellen, hen er op wijzen dat er meerdere oplossingen kunnen zijn en hoe zij hun resultaat mooier of beter kunnen maken.² Als leraar moet je bij je les precies het leerdoel kennen en bij materialen het kernconcept. Pas dan kan je goede feedback geven. Liefst vooraf, tijdens én na het werk. Je moet kunnen onderscheiden welke vragen slechts leiden tot een goed antwoord en welke dieper gaan: leiden tot inzicht in de leerprocessen. Als je feedback geeft kan je aan het gedrag en aan de reactie van de kinderen aflezen of je als leraar de juiste begeleiding hebt gegeven.

Feedback bij een 4-jarige Observatie/signalering

De leidster ziet dat het kind de kleurspoelen in de volgorde legt zoals ze in de doos zaten. Het doel is dat het de kleuren ordent van licht naar donker. Dat is niet overal gelukt.

Proces feedback

Leidster: 'Ik zag dat je de kleurspoelen stuk voor stuk uit de doos nam en dat je ze meteen in een rij legde.'

Kind: 'Ja Thomas deed het ook zo.'

Leidster: 'Je kunt het ook op een andere manier doen.'

Kind: 'Hoe dan?'

Leidster: 'Welke kleur vind je mooi?'

Kind: 'Blauw.'

Leidster: 'Kijk, ik leg ze door elkaar en maak dan weer een rij.'

Leidster: 'Met welke kleur doe jij het nu?'

Product feedback als het kind klaar is: Leidster: 'Nu ligt in iedere rij de donkerste kleur aan het eind en hier de lichtste kleur!'

Feedback bij een 8-jarige Op basis van een observatie

Proces feedback:

Leider: 'Ik keek naar je en dacht te zien dat je bij deze vermenigvuldiging bleef steken. Je keek naar mij en daarna bracht je het groot vermenigvuldigbord terug naar de kast.'

Kind: 'Ja, ik weet nog steeds niet hoe ik deze sommen met grote getallen moet

maken.'

Leider: 'Wil je mij vertellen wat je al wel weet van vermenigvuldigen?'

Kind: 'Alles?'

Leider: 'Ja, daarna proberen we het probleem onder woorden te brengen en een nieuwe stap te maken.'

Leider: 'Hoe ga je de volgende opgave aanpakken? Waar begin je mee en hoe ga je het product controleren?'

Zelfsturing

Leider: 'Wat zou je de volgende keer anders doen?' Deze vraag kan je stellen als het kind een probleem heeft bij het berekenen van het product of als iets anders in het proces vastloopt.

Feedback geven

Spreek **vooraf** met het kind de planning door, de vraagstelling en de strategie om het antwoord te vinden. Observeer hoe het kind werkt om objectief en nauwkeurig feedback te kunnen geven. Begeleid het kind met je feedback **tijdens** het werk en verwoord hardop wat je waarneemt: 'Ik zie dat je stap voor stap doet wat je van plan was' of: 'Ik zie dat je vastloopt bij het verzamelen van informatie'.

Als je feedback verbindt met de kern van de opdracht, wees dan specifiek. Zeg niet: 'Je tekening heeft mooie kleuren', maar: 'Op je tekening laat je de gevolgen van een aardbeving zien'. Geef je **achteraf** positieve én/of negatieve feedback, wees daarin dan precies. Dus niet: 'Goed gedaan' of 'Het gaat niet goed'. Beter is: 'Je hebt duidelijk verteld hoe een aardbeving ontstaat' of 'Ik raad je aan om meer te vertellen over hoe een aardbeving ontstaat'. Bij kinderen tot een jaar of tien heeft vooral positieve feedback veel effect, daarna leren de kinderen meer en veranderen ze hun gedrag als ze ook negatieve feedback krijgen. Ze leren dan beter van fouten. Dit bleek uit onderzoeken van Van Duijvenvoorde³ en van Van den Bergh.⁴

³ Van Duijvenvoorde et al., 2008 *Journal of Neuroscience: Evaluating the Negative or Valuing the Positive? Neural Mechanisms Supporting Feedback-Based learning across Development.*

⁴ Redactie Didactief 2016, Van den Bergh. Zij vertaalde haar onderzoek 'Positieve feedback is niet altijd het beste' naar effectieve feedback in een praktisch handboek met website en samen met Anja Ros behaalde ze er de NRO-VOR Praktijkprijs mee.

⁵ Maria Montessori, *Psychogeometry, The Montessori series volume 16, p 8. 1934).*

Leerdoelen

Er zijn vier strategieën die het antwoord op de som 5+7 oplossen: tellen, rijgen, splitsen en handig rekenen (voorbeeld: $495 + 515 = 500 + 500 + 10$). Alleen zeer intelligente kinderen ontdekken deze strategieën zelf. Dat versterkt hun zelfbeeld. De meeste kinderen hebben meer baat bij een demonstratie om tot een beter product of een vloeiend proces te komen. Let bij het klein vermenigvuldigbord goed op hoe de kinderen hiermee werken. Het bord is bedoeld om het reversibel rekenen te ondersteunen: als ik 3×4 neerleg, dan zie ik dat het niet uitmaakt of ik 3×4 doe of 4×3 . Pas op: vaak tellen kinderen alleen herhaald op. Het lijkt dan of zij kunnen vermenigvuldigen, maar zij doen dat niet, ze tellen. Het antwoord is dan de (optel)som en niet het product.

Imiteren

Maria Montessori vond in de jaren '20 nog dat de leraar alles moest voordoen en het kind alles nadoen. Maar in 1934 schreef zij over de veranderende rol van de leraar in Psychogeometry: 'As educators, we therefore turn to the periphery. Instead of leaving the child to his research in an excessively complicated and unsuitable world, we prepare him, putting a more restricted world, suited to his needs, within reach of his periphery'.⁵

i

Als montessori-instellingen zich meer profileren op de kracht van montessorioopvoeding, kiezen meer ouders voor montessorionderwijs.

*Gabriël Enkelaar
Teamleider onderbouw (havo-
vwo) scholengemeenschap
Pantarijn in Wageningen*

Bij montessorischolen denken we in Nederland vrijwel altijd aan basisscholen. Niet zo verwonderlijk, omdat Maria vooral voor die leeftijdsgroep haar methode heeft ontwikkeld. Er is in Nederland nog maar een handjevol montessorikinderdagverblijven en vmo-scholen. Toch verbaast het me dat haar pedagogische denkbeelden in Nederland niet veel wortel hebben geschoten in de kinderopvang.

Sinds 2006 ben ik een trouw bezoeker van het Montessori Europe Congress. Daarbij ontmoet ik ook veel enthousiaste medewerkers van montessorikinderdagverblijven. Bijvoorbeeld van de Sunflower Montessori Crèche (www.sunflower.lu) uit Luxemburg die zich sinds 2001 heel succesvol ontwikkelt. Afgelopen zomer ben ik op bezoek geweest bij de montessorikinderopvang in het Noorse Hamar (www.bambini.no). Daar zag ik veel voorbeelden van hoe je ook peuters en dreumesen al heel jong wat meer verantwoordelijkheid en keuzemogelijkheden kunt geven. Bijvoorbeeld door zelf te kunnen kiezen hoe en wanneer je het lekkerste slaapt, of door peuters ook actief te betrekken bij allerlei kleine taakjes die er te verrichten zijn. Ik was onder de indruk van de prachtige uitdagende voorbereide omgeving. Ik zag stimulerend spelmateriaal, waarmee gericht bepaalde functies en ontwikkeling worden gestimuleerd.

Eva Baekkel, de directeur van Bambini en bestuurslid van Montessori Europe, en ik hebben het plan opgevat om met het project Montessori Express 2020 op Europees niveau zichtbaar te maken dat er méér is dan montessoribasisonderwijs. Daarbij is een constructieve dialoog tussen ouders en leerkrachten van groot belang. Ik heb de ervaring op Pantarijn dat er veel belangstelling onder ouders is voor avonden over 'omgaan met de mobiel en social media', 'alcohol en drugs' of 'hoe begeleid ik mijn puber bij de studie'? Door meer dialoog in de driehoek ouders - school - leerkrachten is nog een wereld te winnen, zowel bij de allerjongsten als in het voortgezet onderwijs.

Ik werd toch even van mijn stuk gebracht. Montessorioopvoeding. Had ik toch een ander boek moeten kiezen dan 'Oei ik groei' of het handboek van dokter Spock. Ik heb bij montessori toch vooral onderwijs in mijn hoofd. Overheid en opiniemakers grijpen onderwijs regelmatig aan om een maatschappelijk probleem door school te laten oplossen Ook bij opvoeding. Niet geheel onterecht trouwens: kinderen zien door de week meer de school dan hun ouders. School en thuis delen de taak tot opvoeden.

Soms legt een kind een verzoek eerst neer bij vader en als die nee zegt gaat het naar moeder. En in de avond, als de kinderen naar bed zijn, dan praten de ouders hierover en dan zeggen ze tegen elkaar dat ze één lijn moeten trekken. Zo is het ook met opvoeding thuis en op school: een goede aansluiting tussen school en thuis heeft positieve effecten op het leervermogen van kinderen. Ik ken geen school die daar niet aan werkt.

Ook montessorischolen doen dat. En meer dan veel andere scholen, die met ouders vooral spreken over de inhoud van het onderwijs, kunnen wij op montessorischolen aangeven hoe we kinderen uitdagen, prikkelen om zelf vragen te stellen, te onderzoeken en te willen weten. Onze montessori-educatie is een echte troef. Omdat we zo'n duidelijk beeld hebben bij de ontwikkeling van kinderen en de rol die kinderen en de opvoeders daarin spelen, kunnen we in goede samenwerking met ouders ook zorgen dat we tussen school en thuis één lijn trekken.

En natuurlijk profileren we ons daar op. Dat biedt ouders de kans meer vragen te stellen over de invulling van opvoeding en onderwijs. Of deze aanpak leidt tot meer aanmeldingen hangt wel sterk af van de manier waarop je je profileert.

*Margot Schreurs
Lid NMV-sectie Het jonge kind
Werkzaam bij Korein*

Als we kranten en tijdschriften open slaan worden we bedolven onder een veelkleurig palet aan meningen en opvattingen inzake opvoeden. Zo riep Gitty Feddema, sociaal pedagoog, onlangs in het AD ouders (en de politiek) op om de tweeverdienerssamenleving een halt toe te roepen. Ze pleit ervoor dat ouders thuis blijven in de eerste 3 jaren van hun kinderen: 'Het gebrek aan ouderlijke aandacht kan kinderen kweken die permanent negatieve aandacht vragen of kinderen die fundamenteel onzeker in het leven staan.' Feddema is voor kinderopvangvrije jaren.

Tijdens een bezoek aan een montessorikinderdagverblijf in Zwolle zag ik onlangs hoe een peuter van 3 jaar een baby van 10 maanden even zachtjes aanraakte en ze elkaar in de ogen keken. Ze kwamen samen tot rust en verbondenheid. Ik zag een peuter van 3,5 jaar gedurende lange tijd in opperste betrokkenheid planten verzorgen met de plantenspuit. Ik zag rond 12.00 uur alle kinderen zelf de tafel dekken, boterhammen smeren, gezellig samen eten en alles weer opruimen. En bovenal zag ik gedurende mijn gehele bezoek geen enkele negatieve correctie: er was harmonie, samenwerking, aandacht, tijd voor elk kind en voor elkaar. Het lokaal bood volop uitdaging, ruimte om te experimenteren, ruimte voor zelfredzaamheid, zelfstandigheid, zelfsturing, zelfvertrouwen, door te mogen doen en ervaren.

Montessori heeft in haar pedagogiek het kind in zijn enorme exploratiedrang gezien en altijd voor ogen gehad en vanuit haar maatschappelijke betrokkenheid het kind gesitueerd in groepen waar kinderen voor elkaar van betekenis kunnen zijn. 'It takes a village to raise a child.' In de 21e eeuw kunnen we met elkaar ondervinden dat we elkaar als opvoeders en professionals ondersteunen in de begeleiding van de burger van de toekomst. Samen op weg naar een betere wereld: thuis, in de kinderopvang, de peuterspeelzaal en op school.

*Maarten Stuijbergen
Groepsleeraar Montessorischool
Leidschenveen
Montessoriopleider Haagse
Hogeschool
Studiebegeleider Hogeschool
Leiden
Student onderwijswetenschap-
pen Open Universiteit*

Op een plein in Manchester is een reusachtige markt. In het stadhuis achter de rijk gevulde kraampjes is deze vakantie een zaal volgebouwd met kraampjes vol Britse parafernalia. In het kader van een regionale feestdag zit middenin de zaal een man in middeleeuwse kledij, omgeven door een hofhouding. Twee broertjes komen hand in hand voorzichtig dichterbij. Ze durven de man niet goed in de ogen te kijken, maar als hij zijn grote metalen emmer op pootjes tevoorschijn haalt kijken ze hem aan met open mond. Als ze iets dichterbij komen krijgen ze allebei een cadeau. Dan wrijft één van de twee met de vuist in zijn oog. Al snel bemoeit moeder zich ermee en is vader driftig met de edelman in discussie. Wat blijkt: het ene kind heeft een groter cadeau dan het andere kind. Na enkele minuten soebatten strijkt de edelman klaarblijkelijk ridderlijk over zijn hart. Beide kinderen hebben hetzelfde pakje.

Veel montessorischolen schermen met het mantra dat het kind centraal staat. Dit kan je vanuit de pedagogiek op vele manieren interpreteren. Edith Hoogheer stelt vraagtekens bij de nadruk op de eenzijdige ontwikkeling van de individuele mens, zij pleit voor opvoeding gestuurd vanuit gemeenschapszin. Ook Montessori legde de nadruk op de ontwikkeling en opvoeding van het individuele kind en hechtte aan het belang van de context waarin dat kind opgevoed wordt.

Hebben de edelman en de ouders van het tweetal de juiste keuze gemaakt door de broers eenzelfde cadeau te geven, of zagen ze de pedagogische mogelijkheid over het hoofd om het bewustzijn te creëren dat we allemaal onderdeel van het geheel zijn? De prominente plaats van opvoeding in ons onderwijs is onderbelicht en over dit onderwerp kan niet genoeg binnen teams en met ouders gesproken worden.

M

MOC actief met kindwerkdossier, vernieuwing visitatie, examenreglement en 24-uursconferentie

Martine Lammerts

Het MOC coördineert ontwikkelactiviteiten rond het kindwerkdossier, het nieuwe visitatiedocument, het examenreglement bij de vernieuwde opleiding en bereidt de 24-uursconferentie voor. Hoe staat het ervoor en wie werken hier aan mee? Martine Lammerts zet het op een rij.

onderwijs (Bao), Patty Petri en Maaïke Verschuren de ontwikkeling van het Kind-Werk-Dossier afgerond. Deze auteurs schrijven elders in dit magazine

over de achtergrond en de werkwijze van dit kindwerkdossier (kwd). Al 49 instellingen hebben het product afgenomen. Het MOC is met de ontwik-

Het kindwerkdossier

Afgelopen periode heeft het MOC in samenspraak met de sectie Basis-

kelaars en de sectie Bao in overleg over begeleidingstrajecten en onderzoekt de wens tot digitalisering.

Bijeenkomst vervolgtraject visitatiedocument

Op 18 januari heeft een groep montessorianen uit het basisonderwijs samen met Angelique Sterken, Sascha Brasz en het MOC de dialoog vervolgd over het nieuwe visitatiedocument (Visitatie 2.0). N.a.v. de uitkomsten van de eerste verkenning was de conclusie dat we meer vanuit onze montessorivisie moeten werken. Ook kwam naar voren dat organisaties grotendeels werken vanuit het What en How en hierdoor meer behoefte hebben aan controle. Het uitgangspunt is verbinding kunnen maken en inzicht krijgen in wat het van je vraagt om onderdeel te kunnen zijn van een lerende organisatie. De doelstelling is om veel meer vanuit de waarden – Why - te kunnen werken. 'Ga uit van de missie van de school' zegt ook de PO-Raad in 'Onderzoekskader voor het toezicht op de voorschoolse educatie en het primair onderwijs' (10 oktober 2016). Kijken naar schoolklimaat, kwaliteitszorg en ambitie past goed bij ons als NMV. Je kunt namelijk visiteren vanuit een controlerende rol of meer vanuit de dialoog. Een zelfevaluatie rapport met indicatoren vanuit de NMV kan de scholen al helpen. In de groep kwamen vragen op zoals: 'Vanuit welke waarden werken we?' 'Waarom geef ik onderwijs zoals ik doe?' 'Visiteren we ontwikkelingsgericht of beoordelingsgericht?'

We gaan aan de slag met de volgende vragen: Wie gaan we betrekken? Wat gaan we ontwikkelen? Wat is het tijdsplan? Het is ons doel rond de zomer van 2017 een nieuw visitatiedocument klaar te hebben. We gebruiken daarbij het visiestuk 'Innovatief montessorionderwijs', gekoppeld aan de montessoribekwaamheden (beide NMV-producten van maart 2016).

Een kleine ontwikkelgroep werkt aan het nieuwe visitatietraject, gesteund door een groep meelezers en klankbordgroep: dat is de referentiegroep van het eerdere traject. En voorafgaand aan elke sectie Bao vindt er overleg plaats met de ontwikkelgroep.

Examenreglement montessoribekwaam

In het afgelopen jaar heeft het MOC samen met de secties Obo en Bao een concept NMV-examenreglement ontwikkeld dat gekoppeld is aan de montessoribekwaamheden. Dit examen wordt voornamelijk een dialoog waarbij de cursist bewijs levert van zijn basisbekwaamheden in het portfolio. Hij toont aan dat hij de bekwaamheden heeft ontwikkeld op zowel de werkplek, de opleiding en elders en dat hij in staat is hierop te reflecteren. De opleiders oordelen niet alleen, ook de coach van de school adviseert. Wanneer het nieuwe reglement van kracht is wordt het veld verder geïnformeerd.

24 uurs conferentie in maart

Het MOC en haar voorbereidingsgroep zijn druk bezig met de laatste voorbereidingen voor de 24-uursconferentie voor leidinggevenden in het basisonderwijs. Het grote aantal aanmeldingen maakt het nu alvast een feestje om hier mee bezig te zijn. Het wordt een afwisselend programma in de prachtige omgeving van Huize Bergen. Een verslag met foto's volgt uiteraard na 31 maart!

Het MOC informeert in de nieuwsbrieven en in Montessori Magazine over de voortgang van haar werkopdrachten. Heb je vragen, opmerkingen en ideeën?

Mail ze aan martine.ontwikkelcentrum@montessori.nl

Wat doet het MOC?

Het Montessori Ontwikkelcentrum (MOC) legt verbinding tussen scholen onderling, tussen secties van de NMV en tussen scholen en werkgroepen. Het MOC:

- richt zich op zes taakvelden: kwaliteit, professionaliteit, ontwikkeling, onderzoek, internationalisering en helpdesk;
- bewaakt en actualiseert de montessorivisie en is eerste aanspreekpunt voor externe onderzoekers, opleiders en organisaties op het terrein van alle taakvelden;
- coördineert alle activiteiten op de diverse taakvelden en legt over alle activiteiten verantwoording af aan het NMV-bestuur en aan alle secties;
- ontwikkelt beleid op de taakvelden en adviseert het bestuur hierover. Het MOC geeft gestalte aan ontwikkelwensen van de secties en de leden.

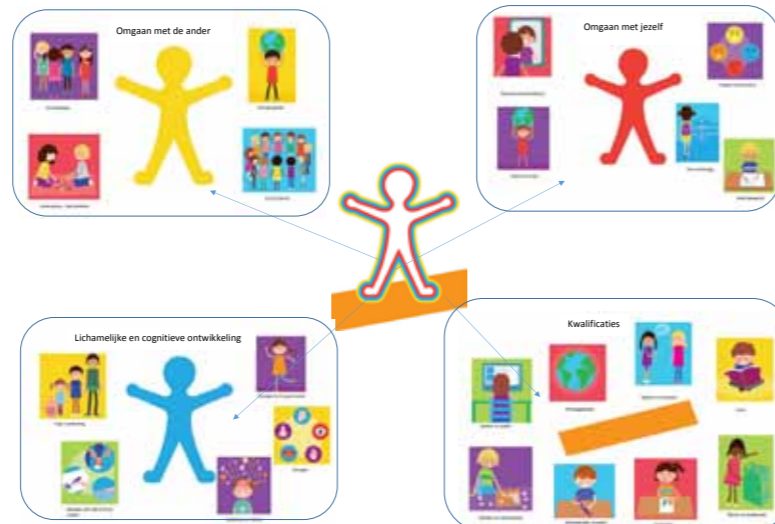
h

Het Kind-Werk-Dossier

Patty Petri en
Maaïke Verschuren

Sinds november 2016 is het Kind-Werk-Dossier verkrijgbaar. Met dit portfolio kunnen kinderen in de leeftijd van 2,5 tot 12 jaar zelf tonen hoe vaardig, aardig en waardig zij zijn. Hoe werkt het? Auteurs Patty Petri en Maaïke Verschuren geven uitleg.

Het portfolio van dit kindwerkdossier (kwd) bestaat uit vier tabbladen met 22 pictogrammen. Elk pictogram bevat leerdoelen voor een ontwikkelingsperiode: peuter, onder-, midden- en bovenbouw. De leerdoelen zijn zo beschreven dat kinderen deze (indien mogelijk) zelf kunnen lezen. Zie hieronder een overzicht van de tabbladen en pictogrammen.

Het Kind-Werk-Dossier als portfolio

- Het kind leert na te denken over zijn leerdoelen op alle ontwikkelingsgebieden in een werkperiode, leerjaar, (stam)groep of bouw.
- Het kind heeft hiermee inzicht in wat er van hem of haar verwacht wordt gedurende de basisschoolperiode.
- Het kind toont zijn ontwikkeling. Het kind laat zien hoe het tot het geleerde is gekomen, welke vaardigheden het kan en welke inzichten het begrijpt.
- Het kind vertelt en reflecteert op zijn attitude (houding). Hoe leer ik? Het kwd geeft inzicht in het zelfbeeld van het kind en geeft antwoord op vragen als
- Wie ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Wat voel ik? Persoonsvorming, #waardig
- Hoe ga ik om met mijn omgeving? Socialisatie #aardig
- Hoe ontwikkel ik kennis en vaardigheden? Welke houding heb ik? Kwalificaties voor in de samenleving #vaardig

Hiernaast zie je een voorbeeld van Taal middenbouw Spellen en stellen. Op dit blad kunnen kinderen lezen welke leerdoelen/activiteiten er zijn, per bouw. Het kind krijgt hiermee zicht op de ontwikkeling van peuterbouw naar bovenbouw.

Het werken met het kwd is een actief, constructief en cyclisch proces, waarbij het kind het eigen leren plant, doet/denkt, aanpast en evalueert onder begeleiding van de leraar. De leraar richt de pedagogisch-didactische omgeving in, zodat het kind spel en werk (taken) ontmoet. De leraar begeleidt kinderen bij hun samenwerking en dialoog. In deze omgeving leert het kind weerstand ervaren en leert het deze positief te duiden. De leraar volgt de ontwikkeling van kinderen door ze te observeren. Ook bespreekt de leraar in een ontwikkelgesprek met het kind diens gedachten en gevoelens. Het is niet voldoende om de ontwikkeling van kinderen alleen te volgen via geschreven werk of toetsen. Het kwd biedt in de handleiding

praktische tips voor leraren hoe zij met kinderen een ontwikkelgesprek kunnen voeren, feedback kunnen geven en feedback kunnen ontvangen. Dat is belangrijk voor kinderen: praten over het leerproces aan de hand van wat zij hierover in hun portfolio hebben opgenomen. Mogelijke vragen: Wat kun je al? Waar ben je trots op? Wat heb je geleerd in de vorige periode? Wat zou je willen leren? Hoe kun je dit bereiken? Wat of wie heb je daarbij nodig? Hoe ga je dat aanpakken? Wanneer ben je tevreden? Wanneer is het gelukt? Met welk resultaat? Hoe laat je zien dat je ermee bezig bent geweest? Wat is het resultaat? Het kwd bevat ook een katern voor de leraar, met daarin beschrijvingen van zichtbaar gedrag bij verschillende ontwikkelingsmomenten. Dit helpt de leraar gericht te observeren. Bovendien kan de leraar met deze informatie goed inschatten waar het kind staat in zijn ontwikkeling. Deze indicatoren kunnen ook invulling en waarde geven tijdens het voeren van een ontwikkelgesprek met het kind.

LETTERS EN WOORDEN

Schrijven en/of typen
Woorden maken

Ik schrijf een leesbare tekst en maak gebruik van eenvoudige spellingregels.
Ook verdeel ik de tekst op het papier en maak er een tekening bij.
Ik begrijp de opbouw van een tekst (begin-midden-slot).
Ik ken verschillende teksten: fabel, sprookje, gedicht, recept, verhaal, brief/email, artikel, reclame.

Ik kan verschillende soorten tekst schrijven en hanteer alle gangbare spellingregels.
Ik gebruik mijn handschrift, tekstopbouw en de lay-out om mijn boodschap op papier sterk te maken.
Ook kan ik digitaal teksten schrijven.

Het kind voegt per tabblad werk toe dat zijn ontwikkeling aantoont. Dit kan de neerslag zijn van schriftelijk werk. Dit is per definitie niet alleen maar best-practice, ook werk met gemaakte fouten mag zichtbaar zijn: kinderen leren van fouten maken en herstellen. En ook een foto waarop een leerproces zichtbaar is, kan worden toegevoegd. Verder voegt het kind ingevulde evaluatieformulieren toe die

hijzelf of een medeleerling gemaakt heeft. Het kwd kwam tot stand in opdracht van de sectie Bao en in samenwerking met het MOC. Het is samen met kinderen en leraren ontworpen. Op het eerste concept is feedback gevraagd door leraren en kinderen, waarna een tweede versie ontstaan is. Dit tweede ontwerp is weer voorgelegd aan een bredere groep leraren en directeurs.

De inhoud van de kindmap kost € 5,79 en de lerarenhandleiding € 8,26. Al 49 scholen/instellingen hebben het kwd besteld. Ook interesse? Ga naar bit.ly/NM-Vkwd. Daar staan onze contactgegevens voor wie vragen heeft over invoering en begeleiding, dan wel aanvullingen en opmerkingen op deze eerste druk. In een volgend magazine beschrijven wij het proces van invoering en gebruik.

TAAL • Middenbouw zichtbaar gedrag

Spreken en luisteren

Het kind kan een gesprek voeren om informatie te verkrijgen, te geven en meningen uitwisselen. Ook geeft het een presentatie van een zelfgekozen onderwerp met behulp van voorwerpen of beeldmateriaal. Het kind luistert naar een verhaal en kan de hoofdgedachte uit het verhaal vertellen. Het kind luistert selectief naar een gesproken tekst. Het kind kent verschillend taalgedrag en gespreksregels. Het begrijpt dat het met intonatie en klemtoon het spreken kan beïnvloeden.

Spellen en stellen

Het kind schrijft een leesbare tekst en maakt gebruik van spellingregels als weetwoorden, net-als woorden, medeklinkerverdubbeling en klinker verenkering, verkleinwoorden. Ook hanteert het kind interpuncties als: punt, dubbele punt, komma, uitroepetekens, vraagtekens en aanhalingstekens. De verzorging is gericht op verdeling bladspiegel en illustraties bij tekst. Het kind doorziet de structuur van een tekst (inleiding-kern-slot). Verder kent het kind de kenmerken van verschillende tekstoorten als reclame, informatie, mening, verhaal, sprookje, gedicht.

Lezen

Het kind kan vlot zinnen hardop lezen met een dynamische en melodische accent. Ook begrijpt het de gelezen tekst. Het leest zelfstandig teksten. Het kind kan de tekst (mondeling) samenvatten. Het kind past verschillende leesstrategieën toe (op basis van titel voorspellen, verwijzwoorden, tekstopbouw).

1

100 jaar montessori,
100 jaar NMV

Tijdens de Algemene Ledenvergadering (ALV) van de NMV van 14 november jongstleden is besloten om een open discussie te voeren over de toekomst van de vereniging. Het bestuur doet onderzoek en legt de leden het resultaat met voorstellen voor. Tijdens een extra ALV op 6 april wordt de tussenstand besproken. Tot 14 november was Wilke Vos sectievoorzitter Basisonderwijs en 4 jaar lang lid van het NMV-bestuur. Hij geeft in dit magazine zijn beeld over de NMV.

Heeft onze vereniging na 100 jaar nog levensvatbaarheid? Dat is de centrale vraag in mijn artikel. In de laatste vergadering van het bestuur van de NMV die ik bijwoonde als bestuurslid, probeerden we het bestaansrecht van de NMV te formuleren. Waarom bestaat de NMV? We kwamen daar niet uit. En dat is niet vreemd. Veel mensen in het veld zien niet wat de toegevoegde waarde is. Wat ze wel zien zijn producten die door de NMV worden omarmd, zoals het mkvs, niet worden gebruikt in de scholen. Dat scheidt geen vertrouwen. Andere trajecten, zoals de nieuwe opleiding namen onnodig veel tijd in beslag. Het leek wel of het verleden (de opleider) belangrijker was, dan de toekomst: het kind. Het kenmerkt de NMV dat zij weinig veranderingsgezind is. Dat heb ik helaas ook zelf ondervonden.

Ik wil hem in dit artikel nog wel een keer stellen: waarom de NMV?

1. Om het gedachtegoed van Maria Montessori in stand te houden? Een argument dat we vooral horen vanuit de sectie Obo. Door steeds naar het gedachtegoed te verwijzen worden nieuwe ontwikkelingen geblokkeerd.

2. Om scholen die montessorionderwijs geven te verenigen? Het lijkt een sterk argument. Scholen komen bij elkaar en wisselen zaken en activiteiten uit. Dat gaat in sommige regio's heel goed, andere krijgen het niet voor elkaar of regelen dat op een eigen manier. Van een echte landelijke vereniging is geen sprake. Het gevoel speelt zich hoofdzakelijk af op regio niveau. Alleen de secties Bao en Vmo functioneerden als 'vereniging'.
3. Om samen nieuwe producten te kunnen ontwikkelen? De producten die onder verantwoordelijkheid van het MOC zijn ontwikkeld zijn prachtig en praktisch. Ze voldoen aan de vraag uit de praktijk. Bijvoorbeeld het kindwerkdossier. Maar daar hebben we geen MOC voor nodig. Kijk naar het oosten van het land waar de regio zelf producten ontwikkelden; Almere zette haar eigen succesvolle opleiding op (niet erkend door Obo) en een eigen kindvolgsysteem.
4. Om sterk te staan naar andere partijen en organisaties? Een rol voor de voorzitter, maar nog nooit opgepakt.
5. Samenwerking tussen de secties: Het jonge kind, Bao en Vmo? Het jonge kind en Bao vergaderen met elkaar. Het cultuurverschil tussen Bao en Vmo is zo groot dat het bijna onverenigbaar is. De taal die gesproken wordt is verschillend. Wat werkt dan wel binnen de NMV? Eigenlijk zijn er maar twee zaken die ertoe doen: de scholen in de regio's en montessorinet. Montessorinet als platform (inclusief nieuwsbrief en magazine) om zaken te delen, initiatieven te nemen,

producten te ontwikkelen, werkgroepen te starten, nieuwe ouders te werven via Facebook. We kunnen de contributie fors verlagen en met het geld wat de scholen uitsparen kunnen ze gericht hun eigen producten laten ontwikkelen. Bij een contributie van 2 euro per leerling sparen we op een school van 200 leerlingen al gauw 700 euro uit. Anderzijds is het ook goed om de commerciële initiatieven te omarmen. Bijvoorbeeld de taalset of mogelijk een te ontwikkelen rekenlijn. En dan nog de opleiding. Ondanks de vernieuwde opleiding is het belangrijk dat scholen zelf uitmaken wie ze in huis halen om hun leraren te scholen. Wat goed montessorionderwijs is, dat zien we op de 160 basisscholen in het land. Dat wordt niet bepaald door een klein groepje in onze NMV. Daar moeten we echt van af, willen we deze vereniging laten floreren. Ik adviseer de NMV om het secretariaat te verkleinen, het bestuur terug te brengen tot 4 leden en het MOC en de sectie Obo op te heffen. Leraren en directeurs uit de overgebleven twee secties, Bao en Vmo, delen initiatieven en houden die op gang. Versterk montessorinet en werk nauwer samen met Dalton en Jenaplan. Als we niet ingrijpen, dan zijn er twee mogelijkheden: we worden ingehaald door nieuwe ontwikkelingen en de NMV verdwijnt of we stellen ons over 10 jaar nog steeds de vraag: waarom NMV? Veranderen we wel, dan brengt het de dynamiek weer in de NMV, zorgt dat het kind weer centraal staat samen met de leraar, je maakt een kleinere vereniging met slagkracht klaar voor de 21e eeuw, want het kind is de toekomst, oude gedachten het verleden.

Wilke Vos

P

Paul Op Heij stelt zich voor

Paul Op Heij is de nieuwe redacteur van *Montessori Magazine*. Waar werkt hij en wat drijft hem?

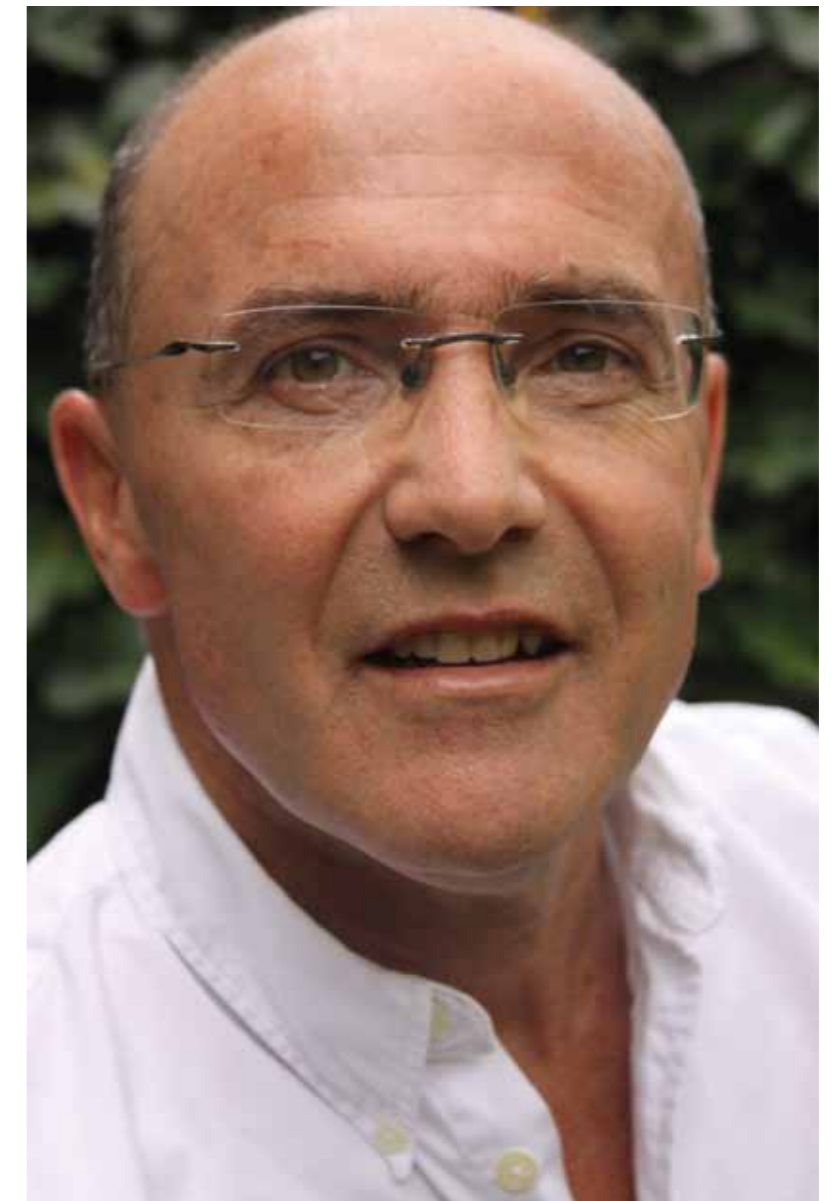
Als docent geschiedenis en maatschappijwetenschappen ben ik momenteel verbonden aan het Metis Montessori Lyceum in Amsterdam Oost, ik meen de eerste zwarte middelbare montessorischool van Nederland.

Zelden voelde ik me zo thuis op een school als deze, die heel expliciet opleidt tot wereldburgerschap, die leerlingen voorbereidt op de grote wijde wereld, niet door ze bang voor die wereld te maken, maar door vertrouwen te geven en kennis te delen. En dat dan niet in een sfeer betutteling ('elke leerling elke dag een beker') maar door via vertrouwen en duidelijke begeleiding en doelen stellen het beste uit hen te halen. Liefst als gelijken met elkaar omgaand, de leerling heeft alleen maar minder ervaring dan de volwassene. Liefst ook bewust van beider perspectief. Want als je van dat laatste niet ook bewust bent, verlies je allicht je geduld en daarmee je vermogen vertrouwen te geven.

Thuis oefen ik die twee zaken ook voortdurend op mijn twee kinderen, tieners van twaalf en veertien. Zoals ik ook een vader probeer te zijn die niet alleen met standaardopmerkingen over en vragen aan zijn kinderen komt. Ik herinner me een opmerking van mijn dochter (in de vierde van het Montessori College in Nijmegen, waar ik zelf in de ouderraad zit), waarbij zij me complimenteerde dat ik niet alleen maar over groeien praat met kinderen of alleen met vragen over school aan kom zetten. Het deed me deugd, zo'n

compliment, al moet ik ook toegeven dat mijn zoon, die er bij zat, vond dat ik vaak rare vragen stel. Wat ongetwijfeld ook waar is, want als vader, als do-

cent en als publicist ben ik niet alleen nieuwsgierig: ik pionier ook graag. Ik hoop het ook een tijd voor Montessori Magazine te mogen doen.

Montessori *Magazine* is een uitgave van de Nederlandse Montessori Vereniging en verschijnt drie keer per jaar.

Redactie

Erica Dirven, Joke Werver, Hildi Glastra van Loon, Paul Op Heij,
Bob Molier (hoofdreductie en eindredactie)

Redactieadres (voor artikelen en inhoudelijke mededelingen)

E-mail: mm@montessori.nl

parel@montessori.nl

piazza@montessori.nl

Roghorst 184, 6708 KS Wageningen

Telefoon: (070) 331 52 82

Grafische vormgeving en advertentieverkoop

E Media Groep B.V.

Keizelbos 1, 1721 PJ Broek op Langedijk

Postbus 18, 1720 AA Broek op Langedijk

Telefoon: (0226) 331600

Fax: (0226) 331601

E-mail: info@elma.nl

Website: www.elma.nl

Abonnementen

Leden van de NMV ontvangen Montessori *Magazine* gratis.

De kosten van een gewoon lidmaatschap bedragen € 31,91. De
abonnementsprijs voor niet-leden bedraagt € 20,26. Reductie is
mogelijk voor studenten.

Aanmelding:

Per fax: (070) 381 42 81

Per e-mail: nmv-secretariaat@montessori.nl

Men ontvangt na aanmelding een acceptgirokaart.

Losse nummers zijn verkrijgbaar bij het secretariaat.

Centraal Secretariaat NMV (voor informatie over abonnementen)

Bezuidenhoutseweg 251-253

2594 AM 's Gravenhage

Telefoon: (070) 331 52 82

E-mail: nmv-secretariaat@montessori.nl

Websites NMV:

www.montessori.nl

www.montessorinet.nl

Sluitingsdatum kopij Montessori *Magazine* 40-3 (juni 2017):

15 mei 2017

Thema: 100 jaar NMV - Kopij aanleveren: mm@montessori.nl

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uitsluitend na
schriftelijke toestemming van de uitgever.

De redactie tracht bij alle gebruikte afbeeldingen de eigenaar te achterhalen.

Waar dit niet is gelukt, vragen wij de rechthebbende om contact op te nemen.

ISSN nummer Koninklijke Bibliotheek: ISSN 2352-2623